

TEMURIY HUKMDORLAR BOSHQARUVI DAVRIDA SAVDO-SOTIQNING YUKSALISHI

Turdiyeva Aziza,

Xalqaro innovatsion universiteti talabasi

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.20700445>

Annotatsiya. Ushbu maqolada Temuriylar davrida savdo-sotiqning rivojlanishi, ichki va tashqi savdo aloqalarining kengayishi hamda iqtisodiy taraqqiyotga ta'sir etgan omillar tahlil qilinadi. Tadqiqotda Amir Temur va temuriy hukmdorlar tomonidan amalga oshirilgan iqtisodiy siyosat, karvon yo'llarining tiklanishi, bozorlarga e'tibor qaratilishi va xalqaro savdo munosabatlarining rivojlanishi masalalari yoritiladi. Natijalar Temuriylar davri Markaziy Osiyoda savdo-iqtisodiy yuksalishning muhim bosqichlaridan biri bo'lganligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Temuriylar davlati, Amir Temur, savdo-sotiq, Buyuk Ipak yo'li, karvon yo'llari, Samarqand, Hirot, iqtisodiy taraqqiyot, xalqaro savdo.

Аннотация. В данной статье анализируются развитие торговли в эпоху Тимуридов, расширение внутренних и внешних торговых связей, а также факторы, оказавшие влияние на экономический прогресс. В исследовании освещаются вопросы экономической политики, проводимой Амиром Темуrom и тимуридскими правителями, восстановления караванных путей, развития рыночной инфраструктуры и укрепления международных торговых отношений. Результаты исследования показывают, что эпоха Тимуридов стала одним из важнейших этапов торгово-экономического подъёма в Центральной Азии.

Ключевые слова: государство Тимуридов, Amir Temur, торговля, Великий шёлковый путь, караванные пути, Самарканд, Герат, экономическое развитие, международная торговля.

Abstract. This article examines the development of trade during the Timurid period, the expansion of domestic and foreign trade relations, and the factors that contributed to economic growth. The study highlights the economic policies implemented by Amir Temur and the Timurid rulers, the restoration of caravan routes, attention to marketplaces, and the development of international trade relations. The findings demonstrate that the Timurid era represented one of the most significant stages of commercial and economic prosperity in Central Asia.

Keywords: Timurid State, Amir Temur, trade, Silk Road, caravan routes, Samarkand, Herat, economic development, international trade.

Kirish. XIV–XV asrlar Markaziy Osiyo tarixida siyosiy barqarorlik, iqtisodiy rivojlanish va madaniy yuksalish davri sifatida alohida o'rin tutadi. Ayniqsa, Amir Temur va uning avlodlari hukmronligi davrida mamlakatning iqtisodiy hayotida muhim o'zgarishlar yuz berdi. Temuriylar davlati Sharq va G'arbni bog'lovchi strategik hududda joylashganligi sababli xalqaro savdo munosabatlarining rivojlanishida muhim vositachi vazifasini bajargan.

Amir Temur davlatni mustahkamlashda iqtisodiy taraqqiyotning ahamiyatini chuqur anglagan holda savdo yo'llarini tiklash, karvonlar xavfsizligini ta'minlash va shaharlar infratuzilmasini rivojlantirishga katta e'tibor qaratdi. Natijada Samarqand,

Buxoro, Toshkent, Shahrisabz va Hirot kabi shaharlar xalqaro savdo markazlariga aylandi. Temuriylar davrida Buyuk Ipak yo‘li orqali Xitoy, Hindiston, Eron, Arab mamlakatlari, Rossiya va Yevropa davlatlari bilan savdo aloqalari sezilarli darajada kengaydi.

Tarixiy manbalarda Temuriylar davrida bozorlarda turli mamlakatlardan keltirilgan mahsulotlar savdosi yo‘lga qo‘yilgani, karvonsaroylar va savdo rastalarining faoliyat yuritgani haqida qimmatli ma‘lumotlar uchraydi. Savdo-sotiqning rivojlanishi nafaqat iqtisodiy o‘sishga, balki madaniy va diplomatik aloqalarning mustahkamlanishiga ham xizmat qilgan.

Mazkur tadqiqotning maqsadi Temuriy hukmdorlar boshqaruvi davrida savdo-sotiqning rivojlanish omillarini aniqlash, ichki va tashqi savdo tizimini tahlil qilish hamda uning davlat iqtisodiyotidagi ahamiyatini yoritishdan iborat.

Metodlar tahlili. Tadqiqotda tarixiy-qiyosiy, tarixiy-tahliliy, tavsifiy va manbashunoslik metodlaridan foydalanildi. Mavzuga oid birlamchi manbalar, jumladan, Sharafiddin Ali Yazdiyning “Zafarnoma”, Nizomiddin Shomiyning “Zafarnoma”, Ruy Gonsales de Klavixoning safarnomasi, Hofizi Abru va Abdurazzoq Samarqandiy asarlari o‘rganildi.

Shuningdek, Temuriylar davrining iqtisodiy hayoti va savdo aloqalariga bag‘ishlangan zamonaviy ilmiy tadqiqotlar tahlil qilindi. Olingan ma‘lumotlar qiyosiy tahlil asosida umumlashtirilib, savdo-sotiq taraqqiyotining asosiy yo‘nalishlari va omillari aniqlandi.

Natijalar qismi.

Savdo yo‘llarining tiklanishi - Amir Temur hukmronligi davrida urushlar natijasida zarar ko‘rgan savdo yo‘llari qayta tiklandi. Buyuk Ipak yo‘lining Markaziy Osiyo orqali o‘tuvchi tarmoqlari ta‘mirlanib, karvonlarning erkin harakatlanishi uchun qulay sharoit yaratildi. Bu esa xalqaro savdo hajmining ortishiga xizmat qildi.

Karvonsaroylar va infratuzilmaning rivojlanishi - Temuriylar davrida savdo yo‘llari bo‘ylab ko‘plab karvonsaroylar, rabotlar, ko‘priklar va sardobalar qurildi. Ushbu inshootlar savdogarlar va sayohatchilarning xavfsizligini ta‘minlash hamda uzoq masofali savdoni rivojlantirishda muhim rol o‘ynadi.

Samarqand va Hirotning savdo markaziga aylanishi - Samarqand va Hirot shaharlari Temuriylar davrida yirik xalqaro savdo markazlari sifatida rivojlandi. Bu shaharlarda maxsus bozorlar, hunarmandchilik markazlari va savdo rastalari faoliyat yuritgan. Turli mamlakatlardan kelgan savdogarlar ushbu markazlarda savdo faoliyatini olib borganlar.

Tashqi savdo aloqalarining kengayishi - Temuriylar davlati Xitoy, Hindiston, Eron, Misr, Usmoniylar davlati va Yevropa mamlakatlari bilan faol savdo

munosabatlarini yoʻlga qoʻydi. Asosan ipak, qimmatbaho toshlar, ziravorlar, matolar, metall buyumlar va hunarmandchilik mahsulotlari eksport va import qilingan.

Pul muomalasi va iqtisodiy barqarorlik - Savdo-sotiq rivojlanishi bilan pul muomalasi ham takomillashdi. Temuriy hukmdorlar tomonidan zarb etilgan tangalar ichki va tashqi bozorlarda keng qoʻllanildi. Barqaror pul tizimi savdo operatsiyalarining rivojlanishiga ijobiy taʼsir koʻrsatdi.

Natijalar. Tadqiqot natijalari Temuriylar davridagi savdo yuksalishi davlatning markazlashgan boshqaruv tizimi va iqtisodiy siyosati bilan chambarchas bogʻliq ekanligini koʻrsatadi. Amir Temur savdo yoʻllarining xavfsizligini taʼminlashni davlat siyosatining muhim yoʻnalishlaridan biri sifatida belgilagan. Natijada savdogarlar uchun qulay va barqaror muhit shakllangan.

Savdo-sotiqning rivojlanishi shaharlarning iqtisodiy va madaniy taraqqiyotiga ham sezilarli taʼsir koʻrsatgan. Samarqand va Hirotning xalqaro savdo markazlariga aylanishi hunarmandchilik, qurilish va xizmat koʻrsatish sohalarining rivojlanishiga turtki bergan. Bu esa davlat daromadlarining ortishiga va iqtisodiy barqarorlikning mustahkamlanishiga xizmat qilgan.

Temuriylar davrida Sharq va Gʻarb oʻrtasidagi savdo aloqalarining faollashuvi madaniy almashinuv jarayonlarini ham kuchaytirgan. Turli mamlakatlardan kelgan savdogarlar va elchilar orqali ilmiy bilimlar, texnologiyalar va madaniy qadriyatlar tarqalgan. Shu sababli savdo-sotiq nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy va madaniy taraqqiyotning ham muhim omili boʻlib xizmat qilgan.

Shuningdek, temuriy hukmdorlarning savdogarlarga nisbatan qulay siyosati, boj va soliqlarni tartibga solishi hamda infratuzilma qurilishiga eʼtibor qaratishi savdo rivojlanishining asosiy omillaridan biri boʻlgan. Bu jihatlar Temuriylar davlatining mintaqadagi iqtisodiy mavqeini yanada mustahkamlagan.

Xulosa. Temuriy hukmdorlar davrida savdo-sotiq Markaziy Osiyo iqtisodiy hayotining muhim tarkibiy qismiga aylandi. Amir Temur va uning vorislari tomonidan amalga oshirilgan iqtisodiy siyosat natijasida savdo yoʻllari tiklandi, karvonsaroylar qurildi va shaharlar yirik savdo markazlariga aylandi.

Tadqiqot natijalariga koʻra, Samarqand va Hirot xalqaro savdo markazlari sifatida shakllanib, Sharq va Gʻarb oʻrtasidagi iqtisodiy aloqalarning rivojlanishida muhim rol oʻynagan. Savdo-sotiqning yuksalishi davlat iqtisodiyotining mustahkamlanishi, madaniy almashinuvning kuchayishi va mintaqaning xalqaro nufuzining ortishiga xizmat qilgan.

Shunday qilib, Temuriylar davri Markaziy Osiyo tarixida savdo-iqtisodiy taraqqiyotning eng yuksak bosqichlaridan biri boʻlib, uning tajribasi oʻrta asrlar iqtisodiy taraqqiyotini oʻrganishda muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Sharafiddin Ali Yazdiy. *Zafarnoma*. – Toshkent: Sharq, 1997.
2. Nizomiddin Shomiy. *Zafarnoma*. – Toshkent: O‘zbekiston, 1996.
3. Ruy Gonsales de Klavixo. *Samarqandga Amir Temur saroyiga sayohat kundaligi*. – Toshkent: Sharq, 2010.
4. Abdurazzoq Samarqandiy. *Matla us-sa‘dayn va majma ul-bahrayn*. – Toshkent: Fan, 1969.
5. Hofizi Abru. *Majmuat at-tavorix*. – Tehron, 2001.
6. Ahmedov B. *Amir Temur*. – Toshkent: Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 1996.
7. Azamat Ziyo. *O‘zbek davlatchiligi tarixi*. – Toshkent: Sharq, 2000.
8. Manz B.F. *The Rise and Rule of Tamerlane*. – Cambridge University Press, 1989.

